

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора

Желяскова Василя Яковича

про дисертаційне дослідження **Швещової Ірини Вікторівни**
«СИСТЕМА ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦІВ З НАВІГАЦІЇ І УПРАВЛІННЯ
МОРСЬКИМИ СУДНАМИ В УМОВАХ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ»
подане на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.04 - теорія та методика професійної освіти

Актуальність теми наукової роботи та її зв'язок із галузевими науковими програмами. В умовах сьогодення, галузь морського та річкового транспорту, як на національному, так і на міжнародному рівні, потребує висококваліфікованих, відповідальних, комунікабельних фахівців з навігації і управління морськими суднами. Особливої актуальності набуває питання формування іншомовної (зокрема англійської) комунікативної компетентності фахівців з навігації і управління морськими суднами в умовах неперервної освіти. Відповідно до вимог Міжнародної конвенції про підготовку і дипломування моряків та несення вахти (STCW 78/95), така компетентність є необхідною для успішного виконання професійних завдань, зокрема: використання англійської мови під час професійної комунікативної взаємодії, тобто для передання та прийому інформації; планування та здійснення переходів суден; з'ясування місця їх розташування; використання радіобладнань для забезпечення безпеки мореплавства; дій у надзвичайних ситуаціях; використання стандартних фраз ІМО під час морських комунікацій; маневрування суден; контролю за вантажними операціями; використання рятувальних засобів; надання першої медичної допомоги; забезпечення безпеки персоналу та судна. Зазначене дослідження дисертантки є доцільним, оскільки, формування іншомовної комунікативної компетентності є вирішальним для забезпечення здатності фахівців вирішувати професійні та соціальні завдання в умовах праці в екіпажах суден зі змішаними за національними, мовними й культурологічними ознаками.

Водночас, недостатнє дослідження вітчизняною педагогічною наукою означеної наукової проблеми, а також переконливе обґрунтування авторкою

доцільності обраного напрямку дослідження та наявних суперечностей у площині дослідження теорії і практики професійної підготовки фахівців з навігації і управління морськими суднами дозволяють констатувати важливість та актуальність теми дисертаційного дослідження.

Тему дисертації затверджено Вченою радою Херсонської державної морської академії (протокол № 4 від 23. 11. 2021 р.) та узгоджено у Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 1 від 08. 02. 2022 р.).

Найбільш істотні наукові результати, що містяться в дисертації.

- Здійснено контент-аналіз стану розробленості проблеми формування іншомовної комунікативної компетентності фахівців з навігації і управління морськими суднами в умовах неперервної освіти.
- Теоретично обґрунтовано структурні компоненти іншомовної комунікативної компетентності фахівців з навігації і управління морськими суднами в умовах неперервної освіти.
- Визначено критерії, показники та охарактеризовано рівні сформованості іншомовної комунікативної компетентності фахівців з навігації і управління морськими суднами в умовах неперервної освіти.
- Розроблено та теоретично обґрунтовано авторську концепцію формування іншомовної комунікативної компетентності фахівців з навігації і управління морськими суднами в умовах неперервної освіти.
- Спроектовано, обґрунтовано та адаптовано до освітнього процесу структурно-процесуальну модель системи поетапного формування іншомовної компетентності фахівців з навігації і управління морськими суднами в умовах неперервної освіти.
- Виокремлено та теоретично обґрунтовано організаційно-педагогічні умови реалізації системи формування іншомовної комунікативної компетентності фахівців з навігації і управління морськими суднами в умовах неперервної освіти.

- Експериментально перевірено результативність спроектованої системи формування іншомовної комунікативної компетентності фахівців з навігації і управління морськими суднами в умовах неперервної освіти.

Нові факти, одержані здобувачем. У дослідженні вперше: *розроблено*, експериментально перевірено та впроваджено в освітній процес систему формування іншомовної комунікативної компетентності фахівців з навігації і управління морськими суднами в умовах неперервної освіти; *теоретично обгрунтовано* організаційно-педагогічні умови формування іншомовної комунікативної компетентності фахівців з навігації і управління морськими суднами в умовах неперервної освіти; *розширено* понятійно-термінологічний апарат педагогіки за рахунок уточнення таких понять, як: «іншомовна комунікативна компетентність» та «рівень сформованості іншомовної комунікативної компетентності фахівців з навігації і управління морськими суднами», які є відмінними від наявних, що розширило сферу їх вживання в теорії та методології неперервної морської освіти; *розроблено* технологію впровадження системи формування іншомовної комунікативної компетентності фахівців з навігації і управління морськими суднами в умовах неперервної освіти; *удосконалено* діагностичний інструментарій для дослідження сформованості іншомовної компетентності фахівців з навігації і управління морськими суднами в умовах неперервної освіти; *доведено* доцільність відбору змісту формування іншомовної комунікативної компетентності на міждисциплінарній інтегративній основі як засобу формування цілісних знань здобувачів; *подальшого розвитку набули* методи та шляхи вдосконалення системи формування іншомовної комунікативної компетентності фахівців з навігації і управління морськими суднами в умовах неперервної освіти.

Ступінь обгрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Основні наукові положення, концептуальні та методологічні підходи, а також висновки, презентовані у дисертації, є достатньо обгрунтованими та базуються на аналізі праць вітчизняних і зарубіжних науковців. Сформульовані структурні компоненти дослідження, включаючи мету, завдання, об'єкт та предмет дослідження

повністю відповідають темі дисертації. Проаналізовано й уточнено базові поняття дослідження, уточнено зміст понять «іншомовна комунікативна компетентність» та «рівень сформованості іншомовної комунікативної

Основна ідея та концептуальні засади дослідження ґрунтуються на фундаментальних філософських положеннях, відображених у сукупності ключових концептів, зокрема методологічному, теоретичному, змістово-методичному та практико-технологічному. Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується належною методологічною базою, ґрунтовним вивченням і критичним аналізом наукових праць.

Аналіз тексту дисертації та публікацій дисертантки дозволяє зробити висновок про наукову достовірність представлених авторкою результатів.

Значення для науки і практики отриманих автором результатів.

Дисертаційна робота містить нові результати, які у сукупності розв'язують актуальну наукову проблему. Не викликає сумнівів практичне значення одержаних результатів.

Варто вказати на достатню апробацію й географію впровадження результатів дисертаційного дослідження в освітній процес закладів вищої освіти: Херсонської державної морської академії (довідка № 3/0671 від 29.03.2024), Київського державного університету інфраструктури та технологій (довідка № 5671 від 17.04.2024), Національного університету «Одеська морська академія» (довідка № К/0895 від 03.05.2024 року) та Одеського Національного морського університету (довідка № К/0387 від 22.05.2024 № К/0598).

Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації.

Фактологічний матеріал, теоретичні та практичні положення й науково обґрунтовані висновки дослідження можуть бути використані для визначення стратегічних орієнтирів у професійній підготовці фахівців з навігації і управління морськими суднами. Розроблені теоретичні і методичні матеріали дослідження доцільно використовувати в освітньому процесі закладів вищої освіти України, де здійснюється професійна підготовка майбутніх фахівців з

навігації і управління морськими суднами, а також у системі неперервної освіти фахівців з метою зростання їхнього професійного потенціалу.

Матеріали дослідження можуть бути використані для розробки освітніх стандартів і програм професійної підготовки фахівців з навігації і управління морськими суднами, для створення та впровадження нових освітніх компонентів навчально-методичного забезпечення професійної підготовки фахівців у закладах вищої освіти, для розширення та оновлення змісту навчальних курсів, розроблення спецкурсів, курсів за вибором, спецсемініарів, навчально-методичних видань, а також для організації виробничої практики та проведення наукових досліджень з означеної проблематики.

Оцінка змісту та завершеності дисертації. Структура представленої дисертації науково виважена й логічно вибудована. Аналіз дисертації та її завершеності свідчить про те, що зміст дисертаційного дослідження відповідає меті й поставленим завданням, складається із анотацій українською та англійською мовами, вступу, чотирьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (310 найменувань, із них 112 – іноземною мовою), 7 додатків, 31 таблиця, 15 рисунків. Загальний обсяг роботи становить 546 сторінок, із них основного тексту – 430 сторінок).

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження та її зв'язок з науковими програмами, планами і темами. Визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження; обґрунтовано концептуальні, методологічні та теоретичні засади дослідження. Сформульовано гіпотезу, окреслено методи дослідження, визначено експериментальну базу. Розкрито наукову новизну і практичне значення одержаних результатів, а також подано відомості про впровадження результатів наукового пошуку. Схарактеризовано особистий внесок автора в роботах, опублікованих у співавторстві; наведено відомості про апробацію результатів дослідження.

У першому розділі – *«Теоретико-методологічні засади формування іношомовної комунікативної компетентності фахівців з навігації і управління морськими суднами в умовах неперервної освіти»* – проаналізовано змістові характеристики поняттєво-категоріального апарату та визначено термінологічне

поле дослідження; з'ясовано ступінь дослідження щодо іншомовної комунікативної компетентності фахівців з навігації і управління морськими суднами в умовах неперервної освіти як науково-педагогічної проблеми; наведено результати аналізу вітчизняного і зарубіжного досвіду формування іншомовної комунікативної компетентності фахівців з навігації та управління морськими суднами; проаналізовано особливості формування іншомовної комунікативної компетентності фахівців у сфері з навігації та управління морськими суднами.

Запропоновано авторське визначення іншомовної комунікативної компетентності як інтегративної характеристики, що включає лінгвопрофесійні знання, уміння, навички, а також мотиви та цінності для ефективної комунікативної взаємодії. Доведено, що важливо враховувати вимоги національного і міжнародного законодавства, психолого-педагогічні особливості, інтеграцію змісту і методів навчання, створення компетентнісних моделей підготовки.

Позитивним вважаємо, визначений авторкою міжнародний досвід підготовки фахівців у сфері морської освіти, зокрема в Швеції, Литві, Німеччині, Грузії та Україні, що підтверджує важливість компетентнісних стандартів, зокрема через впровадження інтенсивних мовних курсів та використання сучасних технологій для підвищення конкурентоспроможності українських морських фахівців.

У другому розділі – **«Концептуальні основи проєктування системи формування іншомовної комунікативної компетентності фахівців з навігації і управління морськими суднами в умовах неперервної освіти»** – визначено методологічні підходи та принципи формування іншомовної комунікативної компетентності фахівців з навігації і управління морськими суднами в умовах неперервної освіти; обґрунтовано концепцію формування іншомовної комунікативної компетентності фахівців з навігації і управління морськими суднами; запропоновано дієвий педагогічний інструментарій забезпечення формування іншомовної комунікативної компетентності фахівців з навігації і управління морськими суднами.

Нашу увагу привернув саме принцип міждисциплінарної інтеграції, що передбачає формування спеціальних знань, умінь і навичок з урахуванням міждисциплінарних зв'язків, інтегрування викладання англійської мови та технічних морських дисциплін, як передбачає модельний курс, запропонований авторкою дослідження. Фахові вміння з професійної комунікативної взаємодії судноводіїв вимагають опанування знань у контексті англійської мови морського спрямування, фундаментом для вивчення якої у вищому морському навчальному закладі мають бути професійно-орієнтовані дисципліни: «Міжнародні правила запобігання зіткнення суден у морі», «Безпечне несення вахти та менеджмент навігаційного містка», «Маневрування та управління судном», «Експлуатація спеціалізованих суден», «Метеорологія та океанографія», «Навігація та лоція» тощо. Володіння англійською мовою та професійною термінологією. Саме принцип міждисциплінарної інтеграції повинен реалізовуватися через поглиблене вивчення англійської мови та фахових дисциплін як передбачає підготовка здобувачів вищої освіти за освітнім ступенем бакалавр, магістр зі спеціалізації 271.01 «Навігація і управління морськими суднами».

Основні компоненти концепції, виокремлені в дослідженні, концептуально-цільовий, змістовно-структурний, технологічний та діагностико-корегувальний, які формують інтегровану систему для ефективної підготовки фахівців, заслуговують слушної оцінки.

Особливої уваги заслуговує «Концептуальна модель системи формування іншомовної комунікативної компетентності фахівців з навігації і управління морськими суднами в умовах неперервної освіти», подана на рис. 2.1 дисертації, що унаочнює досліджуваний процес, і дає змогу окреслити тактику і стратегію науково-педагогічного пошуку, націлює на більш докладне вивчення складних механізмів формування іншомовної комунікативної компетентності фахівців з навігації і управління морськими суднами.

До вагомих плюсів віднесемо визначений авторкою педагогічний інструментарій забезпечення формування іншомовної комунікативної компетентності фахівців з навігації і управління морськими суднами, систематизований в підрозділі 2.3., так от : силабуси, робочі програми кредитних

модулів, підручники та навчальні посібники з дисциплін, інноваційні практикуми, дидактичні та демонстраційні матеріали: мультимедійні презентації, плакати, макети, комп'ютерні програми, інструкції, тексти, довідники, стандарти, схеми, відео- й аудіо-записи, навчально-методичні матеріали дистанційного навчання (автоматизовані навчальні комплекси, електронні підручники та практикуми, віртуальні лабораторні роботи, засоби тестового контролю; методичні рекомендації щодо особливостей організації дистанційного і змішаного навчання тощо) та інші.

Зупинимось окремо на вагомій позитивній практичній складовій (систематизованій у таблиці 2.2.): так, у навчальному посібнику «While Ashore», подано такі модулі, що спрямовані на формування іншомовної компетентності для виконання професійних обов'язків: **Module 1** Academy Life; **Module 2** Career Awareness; **Module 3** Efficient Approach; **Module 4** Shipboard Life; **IMO Conventions, Codes and Nautical Publications**

У третьому розділі – *«Проектування системи формування іншомовної комунікативної компетентності фахівців з навігації і управління морськими суднами в умовах неперервної освіти»* – виокремлено та обґрунтовано організаційно-педагогічні умови реалізації системи формування іншомовної комунікативної компетентності фахівців з навігації і управління морськими суднами в умовах неперервної; спроектовано, обґрунтовано та адаптовано до освітнього процесу структурно-процесуальну модель системи формування іншомовної комунікативної компетентності фахівців з навігації і управління морськими суднами; визначено критерії, показники та рівні сформованості іншомовної комунікативної компетентності майбутніх фахівців з навігації і управління морськими суднами; описано технологію впровадження системи формування іншомовної комунікативної компетентності фахівців з навігації і управління морськими суднами.

Позитивним вважаємо графічне зображення Структурно-процесуальної моделі системи формування іншомовної комунікативної компетентності фахівців з навігації і управління морськими суднами в умовах неперервної освіти, подане на рис 3.1, що дозволяє візуалізувати ключові взаємозв'язки та

взаємодію між основними елементами системи, значно сприяючи глибшому розумінню її структури та механізмів функціонування.

Погоджуємось з авторкою, що формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх фахівців з навігації та управління морськими суднами є складним і багатогранним процесом, який поєднує теоретичні дослідження та практичний досвід.

Найбільш вразливим нам вдаються інноваційні авторські доробки в освітній процес системи формування іншомовної комунікативної компетентності фахівців із навігації і управління морськими суднами: модельна навчальна програма «Опанування загальної англійської мови рівень B1-C1»; навчально-методичні матеріали з дисципліни «Морська англійська» для вивчення розділів «Bulk Cargo Carriers», «Visual and Sound Signaling», «Leadership and Team Dynamics» та «Mastering Team Leadership and Communication» в колаборативному онлайн міжнародному навчанні (COIL).

У четвертому розділі – *«Експериментальна перевірка ефективності системи формування іншомовної комунікативної компетентності фахівців із навігації і управління морськими суднами»* – описано організацію і хід формувального етапу педагогічного експерименту; досліджено стан сформованості іншомовної комунікативної компетентності фахівців з навігації і управління морськими суднами; визначено результати експериментальної роботи; запропоновано прогностичне обґрунтування перспектив розвитку системи формування іншомовної комунікативної компетентності фахівців з навігації і управління морськими суднами.

Отже, дисертаційна робота І.В.Швецової є завершеним і самостійним дослідженням, що спрямована на теоретичне й методичне обґрунтування системи формування іншомовної комунікативної компетентності фахівців з навігації і управління морськими суднами в умовах неперервної освіти

Узагальнення отриманих результатів підтвердило досягнення мети та успішне виконання завдань дисертаційного дослідження, що має новизну і загальнонаціональне значення.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. В цілому позитивно оцінюючи наукове і практичне значення дисертаційної роботи, висловлюємо деякі зауваження та побажання дискусійного характеру:

1. У п.1.1 доречно обґрунтовано, що «Стандартні фрази морського спілкування (SMCP)», затверджені Міжнародною морською організацією (ІМО), є основою професійної інформації та призначені для уникнення інцидентів на борту через непорозуміння в багатомовних командах. Авторка зазначає, що вивчення стандартних фраз повинно здійснюватися системно і послідовно, з розробкою тематично орієнтованої та методично обґрунтованої системи завдань. Робота могла б виграти, якби авторка представила конкретну систему завдань.

2. У пункті 1.1. зазначено, що письмова комунікація відіграє ключову роль у професійній діяльності фахівців з навігації та управління морськими суднами, оскільки вона є основним засобом документування та обміну інформацією між суднами, портовими установами та іншими регулюючими органами. Дисертація набула б більшої цінності, якби дослідниця провела детальний аналіз реальних випадків комунікаційних помилок, їх наслідків та способів їх уникнення та зосередила увагу на розробці практичних рекомендацій для покращення письмової комунікації в контексті морської навігації та управління суднами.

3. При розгляді когнітивного компоненту іншомовної комунікативної компетентності фахівців з навігації та управління морськими суднами, зокрема лінгвістичного аспекту, до якого належить граматики, дисертація носила б більш довершений характер, якби включала детальний аналіз специфічних граматичних конструкцій та їх застосування у професійній комунікації морських фахівців.

4. У п.3.1. дисертації авторкою зазначено, що для покращення мовленнєвих навичок була розроблена та впроваджена модельна навчальна програма «Опанування загальної англійської мови, рівні B1-C1», спрямована на систематичне підвищення рівня володіння англійською мовою у викладачів різних дисциплін та здобувачів, а також на підготовку до міжнародних іспитів.

Доцільним було б детальніше розкрити в тексті дисертації, методи діагностики та результати складання міжнародних іспитів.

5. Дисертанткою зазначено, що у ході дослідження було реалізовано серію семінарів з розвитку викладацької майстерності «Faculty Development Seminars» (FDS), які мали на меті підвищення кваліфікації викладачів, вдосконалення методик, впровадження інновацій в освітній процес, що сприяє покращенню ефективності навчання фахівців навігації та управління морськими суднами у формуванні іншомовної комунікативної компетентності. На нашу думку, дисертація носила б більш довершений характер, якби були подані конкретні приклади їх успішного застосування

Проте висловлені зауваження не впливають на позитивне враження від дисертації в цілому та не знижують її цінність.

Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових працях. Результати дисертаційної роботи висвітлено у 44 наукових працях, з яких: 17 статей у наукових фахових виданнях України з педагогіки (із них 7 – у співавторстві), 3 статті у періодичних зарубіжних виданнях, індексованих у наукометричних базах у співавторстві (із них 1 – у виданні, яке входить до наукометричної бази Scopus та 2 – Web of Science)), 2 статті в іноземних наукових виданнях (у співавторстві), 1 монографія, 3 колективні монографії в іноземних виданнях, 15 тез у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій (із них 3 – у співавторстві), 2 – навчальні посібники у співавторстві, 1 методичні рекомендації у співавторстві.

На основі аналізу змісту публікацій Ірини Вікторівни Швецової, можна констатувати, що наукові положення, висновки та рекомендації, які було отримано в результаті проведеної роботи, викладено достатньо повно.

Ідентичність змісту автореферату й основних положень дисертації, структурна побудова, зміст, висновки повністю відображають основні положення дисертації.

Оцінка мови і стилю викладення матеріалу дисертації. Дисертацію викладено українською мовою. Структура дисертації та стиль її подання

відповідають чинним вимогам. У тексті дисертації відсутні текстові запозичення без посилань на джерело (звіт про перевірку Unicheck).

Відповідність змісту дисертації спеціальності, з якої вона подається до захисту. Зміст дисертаційної роботи повністю відповідає предметній галузі спеціальності 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти.

Висновок про відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук».

Аналіз дисертації, реферату й опублікованих праць здобувача дає підстави для висновку про те, що дисертаційна робота «Система формування іншомовної комунікативної компетентності фахівців з навігації і управління морськими суднами в умовах неперервної освіти» є самостійною, завершеною науковою роботою, відповідає пп. 7, 8, 9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук» (Постанова Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197 «Деякі питання присудження (позбавлення) наукових ступенів»), а її авторка, Швецова Ірина Вікторівна, заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,

завідувач кафедри гуманітарних дисциплін

Дунайського інституту Національного Університету

«Одеська морська академія»

Василь ЖЕЛЯСКОВ

*Лідмес засвідчую
проб. Фраживець ВК ДІЖУ. ОМН* *Лс - Тетяна Лемкова*